

Oponentský posudek
na disertační práci JUDr. Pavla Jiříčka
Řešení bagatelních trestných činů

Tématem posuzované disertační práce je problematika tzv. bagatelních trestných činů, tj. protiprávních činů, které sice naplní formální znaky trestného činu, ale jejich závažnost je natolik marginální, že veřejný zájem na jejich trestním postihu je buď zcela minimální, anebo dokonce žádný. Tato materie souvisí úzce s požadavkem na respektování zásady subsidiarity trestní represe, což je jedna z kardinálních zásad současného platného trestního zákoníku, nicméně nejde jen o určující charakter nové kodifikace trestního práva, ale o problém širší.

Podstatu zásady subsidiarity trestní represe lze vyjádřit tak, že trestní odpovědnost má být vyhrazena pro nejzávažnější společensky škodlivé činy a jiné společenské nebo právní nástroje (než trestní právo) mají mít přednost. Souvisí to s fragmentárním charakterem trestního práva. Zákonodárce nechrání prostředky trestního práva všechny zájmy, vztahy, hodnoty, všechny právní statky, ale vybírá si pouze „fragmenty“, tedy takové zájmy, vztahy, takové právní statky, které si trestněprávní ochrany zasluhují. Zásada souvisí také s přiměřeností (ekonomií) trestní hrozby. Trestněprávní zásah nemá překročit míru nezbytnou k dosažení stanoveného cíle.

S otázkami tzv. pomocné role trestní represe, subsidiarity trestní hrozby, pomocné úlohy trestní represe, principu ultima ratio etc. se potýká nauka a praxe trestního práva již dlouhá desetiletí, přičemž nelze říci, že by tyto otázky byly uspokojivě řešeny či dokonce vyřešeny. Výstižně tento problém pojmenovává název jednoho článku věnovaného této otázce, který zní: „Subsidiarita trestní represe – rovnice o mnoha neznámých“.¹ K vyjasnění nepřispívá ani skutečnost, že práce českých autorů věnované těmto otázkám používají často různou terminologii pro otázky stejné či podobné.

Proto každý počín, který se na náležité úrovni těmito otázkami zabývá, je vítaný, tím spíše, že teoretická reflexe otázek souvisejících s principem subsidiarity trestní represe či bagatelních trestných věcí v trestně právní nauce není snadná.

¹ Fenyk, J.: Subsidiarita trestní represe – rovnice o mnoha neznámých, Státní zastupitelství č. 1/2013, s. 8 a násl. Ke škodě věci kandidát zrovna tento odborný pramen pominul.

Zvolené téma disertační práce proto hodnotím jako aktuální a vysoce společensky závažné a je třeba ocenit, že kandidát zvolil jako téma své disertační práce otázky dotýkající se samotných základů trestní odpovědnosti, téma, které souvisí s legitimitou trestního práva a v širším slova smyslu i idejemi spravedlnosti.

Disertační práce je výsledkem autorova zájmu o tyto otázky a není první odbornou literární prací tohoto druhu, protože disertant na uvedené téma ve spoluautorství publikoval menší monografii a několik časopiseckých článků. Disertační práce proto může přinést nové pohledy do vcelku nejasné materie legitimacy trestního práva.

Autor zpracoval disertační práci na podkladě dostatečného počtu odborných literárních pramenů, včetně cizojazyčných. S těmito prameny správně, korektně a kreativně pracoval. Určitým nedostatkem oponované práce je, že autor nevyužil více některých prací českých autorů věnovaným obecným otázkám, které autor v práci rozebírá. Mám tím na mysli například práce Nezkusila, který se otázkám zpracovávaným v disertační práci věnoval jak před rokem 1989, tak i po něm, takže bylo možné poukázat na postupný vývoj názorů na zkoumanou materii, anebo jistou konzistentnost v publikovaných závěrech. Konkrétně jde například o studii Nezkusil, J.: K problematice diferenciacie trestní odpovědnosti, in Diferenciacie trestní odpovědnosti, Univerzita Karlova, 1983; týž: Za posílení ochrany práv a svobod v trestním právu, AUC– Iuridica 1/1992 nebo týž: K otázce kriminalizace v trestním právu, Trestní právo č. 10/2013 a č. 11-12/2013, abych uvedl alespoň některé práce, které disertant pominul. Také studie Musila (Musil, J.: Respektuje český zákonodárce princip subsidiarity trestní represe ?, in AUC – Iuridica 2/2007) vnáší do diskuse o subsidiaritě trestní represe řadu podnětných impulsů, na které mohl a měl autor reagovat.

V některých směrech (například v partii 4. 3. 6. – dohoda o vině a trestu) se zase projevila větší závislost autora na použitých pramenech, resp. použitém prameni.

I přes shora uvedené výhrady konstatuji, že disertační práce je zpracována na podkladě dostatečného počtu odborných pramenů a k otázkám v nepoužitých pramenech se může disertant vyjádřit při ústní obhajobě.

Disertační práci zhodnocuje, že autor použil ke zpracování poznatky z konkrétních soudních rozhodnutí, přičemž v seznamu uvádí 43 položek označujících rozhodnutí, ze kterých autor čerpal, včetně judikátů Ústavního soudu.

Autor práci rozdělil do sedmi kapitol, zpravidla dále strukturovaných, přičemž první kapitolu označuje jako „Úvod“ a poslední, sedmou kapitolu jako „Závěr“ své práce. Postupně pojednává obecně o zásadě subsidiarity trestní represe, o dělení deliktů, o aplikaci zásady subsidiarity trestní represe při řešení bagatelních trestněprávních deliktů, o konkrétních

případech (mimo jiné o kauze „tykadlového řidiče“ z Olomouce). Práci zakončuje úvahami de lege ferenda (šestá kapitola) a shrnutím práce (sedmá kapitola). Struktura práce je logická, jednotlivé části práce na sebe vhodně navazují.

Doktorská disertační práce je napsána živým stylem, technická redakce práce je na odpovídající úrovni.

Práce má interdisciplinární charakter, autor se snaží nalézt východisko řešení bagatelních trestných činů jednak v rovině trestního práva hmotného a jednak v rovině trestního práva procesního. Proto se zabývá i takovými instituty jako jsou podmíněné zastavení trestního stíhání nebo narovnání či dohoda o vině a trestu, a uvažuje i o nových institutech jako jsou například subsidiární obžaloba nebo soukromá žaloba v trestním procesu. Jeho rozbor tedy může sloužit i jako inspirace pro možné legislativní návrhy při tvorbě nového trestního řádu, která probíhá bez většího úspěchu již řadu let.

Pokud jde o samotný obsah disertační práce, konstatuji, že rozbor otázek, které byly předmětem disertační práce je dostatečně podrobný i srozumitelný, v práci jsem nenalezl věcné chyby, autor při zpracování využil konkrétní metody vědecké práce, prokázal, že má hlubší znalosti i znalost aplikační praxe.

Disertant v práci pojednává především o procesních nástrojích umožňujících řešení bagatelních trestních věcí. Podle názoru oponenta procesní řešení je samozřejmě možné a potřebné, ale základ je v hmotném právu. V práci by bylo žádoucí více se věnovat otázkám kriminalizace, resp. dekriminalizace, tedy tím, co můžeme označit jako legislativní význam zásady subsidiarity trestní represe. Vzhledem k tomu, že disertační práci tvoří vlastní text pouze na 110 stranách, a tedy rozsah práce autora nijak neomezoval, hodnotím tuto skutečnost jako relativní nedostatek práce.

Na straně 40 disertační práce se autor vyjadřuje k ožehavé otázce, jaké je vlastně pojetí trestného činu podle platné právní úpravy. Po rozboru argumentů se přiklání k závěru, že nejvhodnější je hovořit o pojetí formálním s interpretačním pravidlem subsidiarity trestní represe. S tímto závěrem stejně jako s jeho odůvodněním souhlasím.

Zvláště je třeba ocenit, že autorův rozbor pojetí trestného činu je kritický nejen k platné právní úpravě, která je v ustanovení § 12 odst. 2 tr. zák. v podstatě nejasná, jak autor v práci dokazuje, protože připouští pochybnosti o tom, jakým způsobem se zásada subsidiarity trestní represe uplatňuje (například zda jen v rámci skutkové podstaty trestného činu nebo jako korektiv trestního bezpráví v podstatě tak, že zabraňuje kvalifikaci konkrétního protiprávního jednání jako trestného činu), ale i k aplikační praxi, která (konkrétně č. 26/2013 Sb. rozh. tr.) rozhodně neposkytuje dostatečné vodítko pro závěr, jaký skutečný dosah má zásada

subsidiarity trestní represe. Autor de lege ferenda na str. 47 své práce doporučuje, že východiskem by mohla být buď taková právní úprava, podle které by při naplnění formálních znaků stanovených trestním zákoníkem byl delikt označen za trestný čin, avšak při naplnění podmínek materiálního korektivu by bagatelní delikt nebyl projednáván v trestním řízení. Jiné řešení navrhuje na následující straně 48, a sice takové, že ustanovení § 12 odst. 2 tr. zák. by znělo: V případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu, je třeba čin považovat za protiprávní.

Z uvedeného je zřejmé jedno: Současné znění ustanovení § 12 odst. 2 tr. zák. není jasné, tento stav je nežádoucí a potřebuje změnit.

Pokud jde o návrhy de lege ferenda, autor nabízí celý vějíř možností ke zdokonalení současné právní úpravy, přesněji řečeno nabízí různé možnosti, z nichž některé jsou pro řešení bagatelních deliktů možné a vhodné, ale jiné naopak zcela nevhodné, což autor uvádí. Vedle již zmíněné změny ustanovení § 12 odst. 2 tr. zák., která je patrně nesporná, nabízí i inspiraci americkým institutem sankční náhrady (pokuty) tzv. punitive damages, rozšíření institutu trestního stíhání se souhlasem poškozeného, zavedení návrhových deliktů, soukromé obžaloby (zde uvádí přesvědčivou řadu důvodů, pro které by zakotvení tohoto institutu do českého trestního řádu bylo neústrojné) stejně jako v případě zavedení subsidiární žaloby (zde ovšem je jiný důvod pro zavedení tohoto institutu, než řešení bagatelních trestních věcí, což by bylo žádoucí uvést).

Zejména závěr práce (str. 110), ve kterém autor konstatuje, že de lege ferenda lze jednoznačně doporučit změnu trestního zákoníku tak, aby již na základě prostého jazykového výkladu bylo naprosto zřetelné, jaké je vlastně v českém trestním právu pojetí trestného činu a jakým způsobem se má aplikovat materiální korektiv trestného činu, je dostatečnou vizitkou úrovně české trestní legislativy. Je třeba uvést, že oponent s tímto závěrem souhlasí a považuje jej v disertační práci za plně odůvodněný.

Souhlasit je třeba také s dalším závěrem, že efektivní řešení bagatelních trestných činů předpokládá, aby se jednotlivé prostředky, které slouží k jejich postihu, vzájemně nepřekrývaly.

Nad rámec návrhů uvedených autorem de lege ferenda uvádím, že je žádoucí zamyslet se také nad možností postihu bagatelních deliktů prostředky, kterými disponují profesní samosprávy (lékaři, notáři, advokáti etc.). Prostředky, které mají profesní komory k dispozici v rámci kárného řízení, totiž buď nejsou adekvátní deliktu, který má být bagatelní ve smyslu trestního práva, anebo vůbec neexistují jako efektivní prostředky k řešení bagatelních deliktů. To je oblast, které se podle mého názoru nevěnuje vůbec pozornost, například proto, že by to

zvedlo problém povinné účasti určitých profesí v profesních komorách, která je částí odborné veřejnosti zpochybňována.

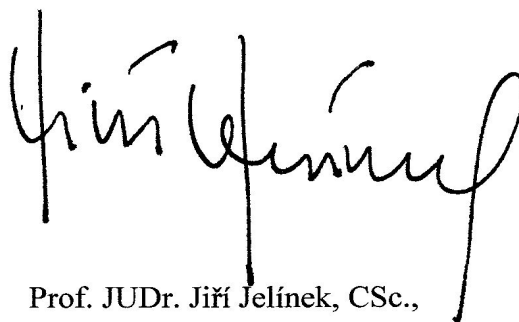
Závěrem shrnuji: Předložená disertační práce JUDr. Pavla Jiříčka vykazuje určité deficity, o kterých byla zmínka výše, například v použití pramenů, v absenci hmotněprávního řešení problému bagatelních deliktů a v dalších otázkách, nicméně celkově svým obsahem i způsobem zpracování ji přesto považuji za plně způsobilý podklad k ústní obhajobě.

Práce splňuje formální i obsahové požadavky disertační práce. Autor prokázal v práci náležitou schopnost teoretického myšlení. Práce přináší nové poznatky, má vysokou informační hodnotu, snaží se podat ucelený obraz o zkoumaném jevu. Autor použil v práci adekvátní metody vědecké práce.

Doporučuji, aby po úspěšné obhajobě disertační práce byl JUDr. Pavlu Jiříčkovi udělen titul „doktor“ (Ph.D.).

Při ústní obhajobě doporučuji, aby se autor vyjádřil k podnětům obsaženým v oponentském posudku, a dále se zaměřil na otázku možností zdokonalení právní úpravy pojetí trestného činu v platné právní úpravě.

V Praze 28. 9. 2015

Prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.,